

PRVNÍ ČÁST

PASTVINA, PASTVINA

Když Selma řekla, že se jí v noci zjevila okapi, věděli jsme, že někdo z nás zemře, během příštích čtyřiaadvaceti hodin. Skoro to souhlasilo. Nakonec to bylo dvacet devět hodin. Smrt přišla o něco později, a to doslova: Přišla dveřmi. Možná se zdržela, protože dlouho váhala, ještě po uplynutí poslední chvíle.

Selmě se okapi zjevila v životě celkem třikrát a po každé potom někdo zemřel, proto jsme byli přesvědčeni, že sen o okapi a smrt spolu nutně souvisejí. Naše mysl tak funguje. Během pouhého okamžiku dokáže neoddělitelně spojit i ty nejpodivnější věci. Například konvice na kávu a tkaničky nebo zálohované láhve a vánoční stromky.

Zejména důvtipný byl v tomto ohledu optik. Mohli jste mu říct dvě naprosto nesouvislé věci a on mezi nimi rázem vytvořil úzký vztah. A teď zrovna optik tvrdil, že tento nový sen o okapi smrt rozhodně nikomu nepřinese, že smrt a okapi spolu nemají vůbec nic společného. Ale my jsme věděli, že optik tomu vlastně také věří. Zvláště optik.

I můj otec říkal, že je to nehorázný nesmysl, naše mylné přesvědčení je prý následkem toho, že do svých

životů pouštíme příliš málo světa. Neustále opakoval: „Musíte k sobě vpustit víc světa.“

Říkával to rozhodně a většinou Selmě, vždycky předem.

Zpětně to zmiňoval jen zřídka.

Okapi je podivné zvíře, mnohem podivnější než smrt, a vypadá naprosto nesourodě, má nohy připomínající zebra, boky tapíra, nazrzlé žirafí tělo, srnčí oči a myši uši. Okapi je naprosto nevěrohodné stvoření, i ve skutečnosti, nejen ve zlověstných snech jedné ženy z porýnské vrchoviny zvané Westerwald.

Ostatně je to teprve dva a osmdesát let od okamžiku, co byla podle oficiálních zdrojů v Africe spatřena okapi. Je to poslední velký savec, kterého člověk objevil; alespoň si to myslí. Zřejmě to bude pravda, protože po okapi už vlastně ani nic dalšího přijít nemůže. Neoficiálně nejspíš objevil okapi někdo už mnohem dříve, ale možná se při pohledu na ni domníval, že se mu to jen zdá nebo že přišel o rozum, protože okapi, zejména ukáže-li se náhle a nečekaně, působí jako vysněná.

Okapi zdaleka nevypadá zlověstně. Dokonce ani zlověstně vypadat nemůže, i kdyby se o to snažila, což ovšem, pokud je známo, činí jen zřídka. I kdyby jí v Selmině snu poletovali kolem hlavy vrány a sýčkové, kteří mají na zlověstnost patent, pořád ještě by okapi působila velmi mírumilovným dojmem.

V Selmině snu stála okapi na louce, poblíž lesa, uprostřed polí a luk, kterým tu místní říkají „Uhlheck“. Uhlheck se německy spisovně řekne „Eulwald“, soví les. Lidé ve Westerwaldu často vyslovují jinak a kratčeji, než jak je to správně, protože svoji promluvu chtějí mít co nejdřív za sebou. Okapi vypadala přesně tak

jako ve skutečnosti a i Selma vypadala přesně tak jako ve skutečnosti, totiž jako Rudi Carrell.

Neuvěřitelnou podobu mezi Selmou a Rudim Carrellem jsme kupodivu vůbec nezaznamenali; to až později, teprve po letech, musel přijít někdo zvenčí a upozornit nás na to. Teprve pak nás ta podoba udeřila do očí. Selmina dlouhá, hubená postava, držení těla, oči, nos, ústa, vlasy: Selma byla od hlavy až k patě celý Rudi Carrell, takže od dané chvíle byl tento známý televizní konferenciér v našich očích už jen nepovedenou kopií Selmy.

Selma a okapi stály ve snu na Uhlhecku docela tiše. Okapi otočila hlavu doprava, směrem k lesu. Selma stála pár kroků stranou. Měla na sobě noční košili, ve které ve skutečnosti zrovna spala; někdy nosívala zelenou, jindy modrou nebo bílou, vždycky po kotníky, vždycky květovanou. Stála se skloněnou hlavou a hleděla do trávy na své staré prsty u nohou, křivé a dlouhé jako ve skutečnosti. Na okapi jen tu a tam pohlédla koutkem oka, zdola a tak, jak se díváme na někoho, koho milujeme podstatně víc, než jsme ochotni přiznat.

Nikdo se nepohnul, nikdo nevydal ani hlásku, ani větřík nezavanul, i když tady na Uhlhecku jinak pořád fouká. Až pak, na konci snu, Selma pozvedla hlavu, okapi tu svoji otočila směrem k Selmě, a teď hleděly jedna na druhou. Okapi se dívala velmi vlídně, velmi černě, velmi mokře a majestátně. Pohlížela přátelsky a jako by se chtěla Selmy na něco zeptat, jako by litovala, že okapi nemůžou ani ve snu klást žádné otázky. Tento obraz na dlouhou dobu znehybněl: obraz Selmy a okapi, jak si vzájemně hledí do očí.

Pak se obraz vytratil, Selma se probudila a sen byl ten tam, a ten tam bude brzy i život někoho blízkého.

—

Druhý den ráno, bylo to 18. dubna 1983, chtěla Selma svůj sen o okapi zamaskovat a tvářila se náramně vesele. V předstírání veselí byla zhruba stejně zběhlá jako okapi, měla za to, že rozvernost se nejvěrohodněji demonstruje klátivými pohyby. A tak Selma klátivě a s pokřiveným úsměvem ve tváři vešla do kuchyně a mně ani nepřišlo, že vypadá jako Rudi Carrell, když na začátku své televizní show vystupuje z obrovského glóbusu, glóbu se světle modrými oceány, zlatě naznačenými světadily a posuvnými dveřmi.

Matka ještě spala, nahoře v našem bytě nad Selmou, otec už byl v ordinaci. Byla jsem unavená. Předešlého dne jsem nemohla usnout, Selma u mě dlouho seděla. Možná se ve mně ozývalo nějaké tušení, o čem se Selmě bude zdát, a proto jsem ji chtěla obzvlášť dlouho zdržet.

Když jsem u Selmy spávala, sedávala u mě večer na posteli a vyprávěla mi příběhy s dobrým koncem. Když jsem byla menší, po každém takovém příběhu jsem vzala Selmu za ruku, palec jí položila na zápěstí a představovala jsem si, že celý svět pulzuje v rytmu Selmina tepu. Představovala jsem si, jak optik brousí čočky, jak Martin zvedá břemena, Elsbeth stříhá plot, jak maloobchodník vybaluje krabice s džusem, matka přerovnává jehličí, otec razítkuje recepty a všichni se pohybují pod taktovkou Selmina srdce. Tak jsem vždycky spolehlivě usnula, ale teď, když mi bylo deset, Selmě připadalo, že už jsem na to moc velká.

Když Selma klátivými pohyby vstoupila do kuchyně, zrovna jsem seděla u stolu a do Martinova sešitu jsem přepisovala hotové domácí úkoly z přírodovědy. Udivilo mě, že Selma místo hubování, že už zase dělám Martinovi úkoly, prohodila: „Nazdárek,“

a šibalsky mě štouchla do boku. Selma ještě nikdy neřekla „nazdárek“ a taky ještě nikdy nikoho šibalsky nešťouchla.

„Co se děje?“ zarazila jsem se.

„Nic,“ zacyrkala Selma, otevřela ledničku a vydala z ní plátkový sýr a paštiku a obojím zamávala ve vzduchu. „Tak co si dnes dáme na svačinku?“ šveholila. „Myšulinko,“ pípla ještě dodatečně, a to šveholení a myšulinka byly už vážně alarmující.

„Prosím sýr,“ odpověděla jsem, „stalo se něco?“

„Nic,“ švitořila dál, „už jsem to přece říkala.“ Mazala chleba máslem, a protože se při tom pořád ještě klátila, zápěstím shodila sýr z kredence.

Selma strnula a dívala se na balení sýra na podlaze, jako by to bylo něco cenného, co se rozbilo na tisíc kousků.

Přistoupila jsem k ní a sýr jsem zvedla. Pohlédla jsem jí vzhůru do očí. Selma byla ještě vyšší než většina ostatních dospělých a tehdy jí bylo zhruba kolem šedesátky; z mého pohledu byla tedy vysoká jak telegrafní sloup a stará jak Metuzalém. Připadala mi tak obrovská, že jsem si představovala, že se z její výšky dá dohlédnout až daleko za sousední vesnici, a tak stará, že jsem byla přesvědčená, že to ona vymyslela svět.

Dokonce i odtud zdola, dobrý metr od Selminých očí, jsem viděla, že se jí v noci odehrálo za víčky něco zlověstného.

Selma si odkašlala: „Nikomu to neříkej,“ zašeptala, „ale myslím, že se mi v noci zjevila okapi.“ Vmžiku byla moje ranní únava ta tam. „Seš si jistá, že to byla opravdu okapi?“

„Co by to mělo být jiného,“ namítla Selma, okapi se prý dá jen těžko zaměnit s jiným zvířetem. „Ale

dá,“ oponovala jsem, mohl to být třeba hrbatý dobytek, špatně poskládaná žirafa, nějaký rozmar přírody, a pruhu a červenohnědé zbarvení, vždyť se to všechno v noci nedá dost dobře rozeznat, všechno je rozmazané.

„To je přece nesmysl,“ ohradila se Selma a promnula si čelo, „bohužel je to nesmysl, Luiso.“

Položila na chleba plátek sýra, přiklopila ho druhým krajíčkem a dala do krabičky na svačinu.

„Víš, v kolik hodin se ti to zdálo?“

„Kolem třetí,“ odpověděla Selma. Vyděsila se, jakmile obraz okapi ve snu zmizel, a když se probudila, seděla vzprímená v posteli a zírala na noční košili, ve které ještě před chvílí stála na Uhlhecku, a pak na ciferník budíku. Tři hodiny.

„Asi bychom to neměly brát moc vážně,“ řekla Selma, ale řekla to jako televizní komisař, který nebere moc vážně anonymní dopis.

Selma mi sbalila svačinu do školní tašky. Uvažovala jsem, že se jí zeptám, jestli bych za daných okolností nemohla zůstat doma.

„Ty ale i tak půjdeš samozřejmě do školy,“ prohlásila Selma, která vždy věděla, co si myslím, jako by mi myšlenky visely nad hlavou v girlandách z písmenek, „takovým snem se přece nenecháš od ničeho odradit.“

„Smím to říct Martinovi?“ zeptala jsem se.

Selma se zamyslela. „Dobře,“ přikývla nakonec. „Ale opravdu jen Martinovi.“

Naše vesnice byla příliš malá na to, aby měla nádraží, a taky příliš malá na to, aby měla školu. Do školy jsme s Martinem jezdili každé ráno nejdřív autobusem na malé nádraží v sousední vsi a pak vlakem do okresního města.

Zatímco jsme čekali na vlak, Martin mě zvedal do výšky. Už od školky trénoval vzpírání a já jsem byla jediné závaží, které bylo vždycky po ruce a které se bez všeho nechalo zvednout. Dvojčata z horního konce vsi mu to dovolila pouze za poplatek, dvacet feniků za jedno zdvižené dvojče, na dospělé a telata Martin sílu ještě neměl a všechno ostatní, na co by si troufl, mladé stromky či selata, bylo vrostlé do země anebo stačilo zavčas utéct.

Byli jsme s Martinem stejně velcí. Podřepł, popadł mě kolem boků a zvedł mě do vzduchu. Časem už mě udržel ve výšce skoro minutu, země jsem se dotkla jen tehdy, když jsem hodně natáhla špičky. Když mě Martin vzápětí zvedł podruhé, prozradila jsem: „Babičce se dneska v noci zjevila okapi.“

Dívala jsem se na Martinovu pěšinku, jeho otec mu světlé vlasy česal mokrým hřebenem, jednotlivé pramínky byly ještě tmavé.

Martin měl pusu v úrovni mého pupíku. „A teď někdo umře?“ zahuhlal mi do svetru.

Možná umře tvůj otec, pomyslela jsem si, ale to jsem samozřejmě nevyslovila nahlas, protože otcové umírat nesmějí, ať už jsou zlí sebevíc. Martin mě postavil zpátky na zem a vydechl.

„Věříš tomu?“ zeptal se.

„Ne,“ zavrtěla jsem hlavou.

Na kolejích se z držáku uvolnila červenobílá signační deska a s rachotem dopadla na zem.

„Dneska ale pěkně fouká,“ poznamenal Martin, přitom to vůbec nebyla pravda.

Zatímco jsme s Martinem byli ve vlaku, svěřila se Selma do telefonu své švagrové Elsbeth, že se jí zjevila

okapi. Úpěnlivě kladla Elsbeth na srdce, aby to nikomu neříkala, a Elsbeth vzápětí volala paní starostové, vlastně jen kvůli přípravám nadcházející májové slavnosti, ale sotva se paní starostová zeptala: „A copak je jinak nového?“, tíha tajemství, kterou měla Elsbeth na srdci, z ní rázem spadla jako kámen a v tu ránu to věděla celá vesnice. Událo se to tak rychle, že jsme s Martinem ještě jeli vlakem do školy, zatímco celá ves už byla na nohou.

Cesta trvala patnáct minut, vlak nikde nestavil. Od naší první jízdy vlakem jsme hráli pořád dokola stejnou hru: Postavili jsme se ve vagonu zády k protilehlým dveřím, Martin zavřel oči, já jsem se dívala z okénka dveří, které měl Martin za zády. V první třídě jsem Martinovi předříkávala, co jsem viděla za jízdy, a Martin se snažil všechno si zapamatovat. Šlo mu to dobře, takže ve druhé třídě už jsem neříkala nic a Martin, zády k oknu a se zavřenýma očima, dovedl vyjmenovat skoro všechno, co jsem zamlženým oknem vlaku právě viděla: „Drátovna,“ hlásil přesně v okamžiku, když jsme projížděli kolem továrny, kde se vyráběl drát. „Ted' pole. Pastvina. Usedlost blázna Hassela. Louka. Les. Les. Posed jedna. Pole. Les. Louka. Pastvina, pastvina. Gumárna. Vesnice. Pastvina. Pole. Posed dvě. Lesík. Dvůr. Pole. Les. Posed tři. Vesnice.“

Zpočátku dělal Martin ještě chyby z nedbalosti, řekl třeba „louka“, když jsme zrovna míjeli pole, nebo se ve výčtu zpozdl, když vlak za jízdy nabral rychlost. Ale brzy byl naprosto přesný, řekl „pole“, když jsem viděla pole, a řekl „statek“, když se za okny míhl statek.

Ted', ve čtvrté třídě, uměl Martin všechno naprosto dokonale, přesně ve správných intervalech, popředu

i pozpátku. V zimě, když se pole a louky pod sněhem nedaly rozeznat, určoval Martin, co je vlastně zač ten zvlněný bílý povrch, který se za okny právě ukázal: pole, les, louka, pastvina, pastvina.

S výjimkou Selminy švagrové Elsbeth nebyli lidé ve vsi nijak zvlášť pověřiví. Bezstarostně dělali všechno, co se podle pověry dělat nesmí: Klidně seděli pod nástěnnými hodinami, i když podle pověry na to člověk může umřít, spali s hlavou směrem ke dveřím, i když to podle pověry znamená, že dotyčného právě těmito dveřmi brzo vynesou nohama napřed. Mezi Vánoce-mi a Novým rokem věšeli prádlo, což se, jak varovala Elsbeth, rovná sebevraždě nebo spoluúčasti na vraždě. Nevylekali se, když v noci houkala sova, když se ve stáji potil kůň, když v noci vyl pes se skloněnou hlavou.

Selmin sen ale všechny stavěl před hotovou věc. Pokud se v něm objevila okapi, objevila se v životě smrt; a všichni se chovali, jako by se opravdu objevila až teď, jako by se klátivou chůzí dostavila nečekaně, jako by tu nebyla přítomna už od počátku, vždy nablízku, jako kmotra, která celý život posílá menší či větší pozornosti.

Lidé ve vsi měli strach, bylo to na nich znát, i když se většinou snažili nedávat to najevo. Dnes ráno, jen několik hodin po Selmině snu, se pohybovali tak, jako by se všude vytvořilo náledí, nejen venku, ale také v domech, náledí v kuchyních i v obývacích pokojích. Pohybovali se tak, jako by jim jejich vlastní tělo bylo úplně cizí, jako by měli všechny klouby zanícené a jako by předměty, které brali do ruky, byly vysoce hořlavé. Celý den pochybovali o svém životě a možná i o životě

ostatních. Neustále se ohlíželi a ujišťovali se, že na ně nečihá někdo s vražednými úmysly, někdo, kdo přišel o rozum, a tudíž už nemá co ztratit, a pak se zas rychle otáčeli zpátky, protože osoba smyslů zbavená by koneckonců mohla zaútočit i zpredu. Dívali se nahoru, aby vyloučili, že na ně spadne ze střechy taška, větev nebo těžké stínidlo lampy. Vyhýbali se všem zvířatům, protože se domnívali, že by to u nich mohlo propuknout rychleji než u lidí. Vyhýbali se dobráckým kravám, které by se třeba zrovna dnes mohly utrhnout ze řetězu, vyhýbali se psům, i těm starým, kteří se už sotva drželi na nohou, ale přesto by jim možná právě dnes mohli skočit po krku. V takových dnech je možné všechno, dokonce i staří jezevčíci by člověku mohli prokousnout hrdlo, o tolik podivnější než okapi to koneckonců není.

Všichni měli strach, ale až na Friedhelma, maloobchodníkova bratra, nebyl nikdo zděšen, protože ke zděšení člověk obvykle potřebuje jistotu. Friedhelm byl vyděšený tak, jako kdyby okapi v Selmině snu zašeptala jeho jméno. Utekl pryč ze vsi, křičel a třásl se, klopýtal lesem, dokud ho optik nechytil a nepřivedl k mému otci. Můj otec je lékař a dal Friedhelmovi injekci, která vyvolává takový pocit štěstí, že Friedhelm zbytek dne proskotačil po vesnici a jeho prozpěvování *Ach, ty krásný Westerwalde* měli brzo všichni až po krk.

Lidé ve vsi pochybovali o svých srdcích, která nebyla zvyklá na tolik pozornosti, a proto bušila znepokojivě rychle. Vzpomněli si, že blížící se infarkt se projevuje brněním v paži, nemohli si však vzpomenout ve které, takže jim brněly paže obě. Pochybovali o stavu svého ducha, který na takovou pozornost rovněž nebyl zvyklý,

a proto také bušil znepokojivě rychle. Když usedali do auta, když brali do ruky vidle nebo hrnec vroucí vody ze sporáku, říkali si, jestli v tu ránu nepřijdou o rozum, jestli je nepřepadne hluboké zoufalství a s ním i touha namířit plnou parou do stromu, obrátit proti sobě vidle nebo si vylít vroucí vodu na hlavu. Nebo jestli se snad nedostaví touha nepochytit vroucí vodou sebe, ale někoho blízkého, souseda, švagra, manželku, anebo je přejet či nabodnout na vidle.

Někteří vesničané se vyvarovali jakéhokoli pohybu, po celý den; někteří dokonce i déle. Elsbeth nám s Martinem vyprávěla, jak se před lety, den poté, co se Selmě zjevila okapi, pošťák na penzi přestal hýbat docela. Jakýkoli pohyb, tím si byl tehdy jistý, může znamenat smrt; a to ještě dlouhé dny a měsíce po Selmině snu, ačkoli už byl dávno někdo po smrti, totiž ševcova matka. Pošťák zůstal sedět napořád. Nepohyblivé klouby se mu zanítily, krev se srazila a nakonec se zastavila v půli cesty tělem, současně se srdcem, o kterém pochyboval; pošťák na penzi přišel o život ze strachu, že přijde o život.

Někteří vesničané vycítili, že teď je nejvyšší čas vyrukovat se zamlčovanou pravdou. Psali dopisy, nezvykle obšírné, plné slov jako „vždycky“ a „nikdy“. Měli za to, že před smrtí by měl člověk alespoň na poslední chvíli vnést do života pravdivost. A zamlčované pravdy, jak se lidé ve vsi domnívali, jsou vůbec nejpravdivější: Protože na ně nikdy nesaháme, je jejich pravdivost ustrnulá, a protože jsou ve svém zamlčování odsouzeny k nehybnosti, v průběhu let se tyto pravdy jeví stále bujnější. Nejen lidé, kteří v sobě zamlčovanou a kyprou pravdu nosí, ale i sama pravda věří v pravdivost

na poslední chvíli. I ona chce vyjít v poslední minutě na povrch a vyhrožuje, že se zamlčovanou pravdou v těle se umírá obzvlášť trýznivě, že to bude zdoluhavé přetahování mezi smrtí, která táhne na jedné straně, a otlou pravdou na straně druhé, protože nechce zemřít zamlčená, protože pohřbená už byla celý život, protože teď chce alespoň jednou vyjít ven, buď šířit bestiální zápach a všechny vyděsit, nebo zjistit, že, viděno na světle, není zdaleka tak hrůzná a děsivá. Krátce před domnělým koncem chce zamlčovaná pravda ještě nutně získat druhý názor.

Jediný, kdo měl ze Selmina snu radost, byl starý sedlák Häubel. Sedlák Häubel žil už tak dlouho, že byl skoro průhledný. Když mu jeho pravnucek pověděl o Selmině snu, sedlák Häubel vstal od snídaně, pokývl pravnučkovi a vyšel po schodech do svého pokoje v podkroví. Tam ulehl do postele a napjatě se díval na dveře jako dítě, co má narozeniny a co se samým vzrušením probudilo moc brzy a netrpělivě čeká, až rodiče konečně vejdou s dortem.

Sedlák Häubel byl pevně přesvědčen, že smrt bude zdvořilá, tak jak byl po celý život i on. Byl si jistý, že smrt mu život nevytrhne, nýbrž že mu ho ohleduplně vyjme z rukou. Představoval si, jak smrt opatrně zaklepe, pootevře dveře a zašeptá: „Smím?“, na což by sedlák Häubel samozřejmě odpověděl, že ano. „Ale jistě,“ přisvědčil by sedlák Häubel, „jen pojdte dál,“ a smrt by vstoupila dovnitř. Postavila by se k posteli sedláka Häubela a zeptala by se: „Vyhovuje vám to teď? Můžu přijít i později.“ Sedlák Häubel by se posadil se slovy: „Ne, ne, zrovna mi to náramně vyhovuje, raději už to dál neodkládejme, kdo ví, kdy si zas uděláte čas,“

a smrt by usedla na židli přistavenou v hlavě postele. Předem by se omluvila za studené ruce, které, o tom byl sedlák Häubel přesvědčen, by mu vůbec nevadily, a pak by mu jednu ruku přiložila na oči.

Tak si to sedlák Häubel představoval. A ještě jednou vstal, protože zapomněl otevřít střešní okno, aby pak duše mohla snáz vylétnout ven.